De mythe van Wagner – van spooksoldaten tot kanonnenvoer voor Poetin

Posted on 8 april 2023 by Christ Klep

Eind 2022 veroordeelde de Europese Unie Rusland als staatssponsor van terrorisme. De reactie van de baas van de Wagner Group, Jevgeni Prigozjin, liet niet lang op zich wachten. Hij liet een vioolkist bij het Europees Parlement bezorgen met daarin een sloophamer besmeurd met namaakbloed.

Niet veel later smeten Russische ultranationalisten sloophamers naar de Finse ambassade in Moskou. De sloophamer is intussen een van de kenmerkende – haast mythische – symbolen van de Wagner Group. Op internet circuleren gruwelijke video's van strijders van de Wagner Group die er gevangenen en overlopers mee executeren.

Op T-shirts en allerhande prullaria staan sloophamers afgebeeld naast het Wagner-logo. Dit is het soort beeldvorming dat doet denken aan (neo-)nazipropaganda. Wagner-strijders spuiten als graffiti overall swastika's en SS-symbolen. In Oekraïne

werd een commandant van de neonazistische *Roesitsj*-militie – gelieerd aan Wagner – gesignaleerd met symbolen van de 3de SS Panzer Divisie *Totenkopf.*

Primitieve mythologie

De Wagner Group is altijd gespitst geweest op het exploiteren van een primitief soort mythologie. Nog geen tien jaar geleden was de Wagner Group een amorf netwerk van bedrijven en groepen huurlingen die vaak dezelfde bevoorradingskanalen gebruikten.

Het was (en is) een legale Private Military Company (PMC) noch een echt huurlingenbedrijf. Serieuze geruchten en berichten over de Wagner Group doken eigenlijk pas op met de Russische bezetting van de Krim (2014) en de strijd in oostelijke Oekraïne – naast de beruchte 'groene mannetjes.'

Het is niet duidelijk wie eigenlijk de oprichter van de Wagner Group is. Vaak valt de naam van Dmitri Oetkin, een (voormalige) commandant van de speciale eenheden van de GROe, de Russische militaire inlichtingendienst.

Oetkin werkte onder meer in de oostelijke Oekraïne. Hij koesterde al snel een ongezonde belangstelling voor Hitler en het Derde Rijk, waarvan onder andere enkele SS-tatoeages getuigen. Oetkins *nom de guerre* was 'Wagner' – naar de favoriete componist van Adolf Hitler.

Er bestaat echter niet veel hard bewijs dat Oetkin daadwerkelijk de oprichter is van de Wagner Group. Onderzoekscollectief *Bellingcat* dook in deze kwestie. De conclusie was dat Oetkin waarschijnlijk 'slechts' een zetbaas was en feitelijk vooral voor de GROe werkte.

De tweede naam die steeds valt, is die van Jevgeni Prigozjin. Diens carrière is – zelfs voor een Russische oligarch – nogal onconventioneel. Een militaire achtergrond heeft Prigozjin niet. In de jaren negentig zat hij een tijdje gevangen wegens diefstal. Via allerlei omwegen – zoals een worstenbedrijf – slaagde hij erin de catering voor het Kremlin binnen te halen. Vandaar Prigozjins bijnaam 'Poetins meesterkok.'

Tot de echte *inner circle* van Poetin lijkt Prigozjin echter nooit te zijn doorgedrongen. Hij was eerder een doener, een klusjesman die zich onmisbaar maakte voor allerlei topfiguren in Moskou en Sint-Petersburg. (Overigens dezelfde

methode die Poetin ooit gebruikte om op te klimmen naar de macht.)

Desinformatie in de VS

Een van Prigozjins techbedrijven verspreidde bijvoorbeeld desinformatie tijdens de Amerikaanse verkiezingen. Of hij leverde paramilitairen voor vuile klusjes in Afrika en het Midden-Oosten. Daarbij hield Poetin bewust afstand om altijd alles te kunnen ontkennen.

Prigozjin werd al snel stinkend rijk. Hij liet zich uitbetalen in bijvoorbeeld olieconcessies en diamanten. Prigozjin koesterde bewust een ultranationalistisch discours dat nog verder ging dan Poetins ideologie. Hij schrok er evenmin voor terug om ruzie te maken met de militaire elite. In de post-Sovjetstaat Rusland vertegenwoordigt Poetins meesterkok de puur criminele factie tegenover de gevestigde bureaucratische belangen van de krijgsmacht en de inlichtingendiensten.

Grijze zones

In essentie stapte de Wagner Group in de grijze zones die het Kremlin liever meed. Overal ter wereld werden de paramilitairen ingehuurd om veiligheidstrainingen te verzorgen, politiek en militair advies te geven, inlichtingen te verzamelen, leiders te bewaken en hun tegenstanders te elimineren.

Waar de overheden zwak waren, de onrust groot en de rijkdommen overdadig aanwezig, waren de mannen van Wagner te vinden: in Syrië, Mali, Venezuela, Libië en zo veel andere brandhaarden. Zo verwerden lokale leiders al snel tot cliënten van Moskou, met als bijkomend voordeel dat sancties worden omzeild. De Wagner Group heeft er geen enkele behoefte aan om rust en vredesprocessen dit verdienmodel te laten doorkruisen. En inderdaad, het Kremlin ontkende steeds elke betrokkenheid.

Van mensenrechten trekken de leden van de Wagner Group zich sowieso weinig tot niets aan. Zelfs onder andere huurlingen en paramilitaire organisaties is hun reputatie berucht – en dat wil wat zeggen. Het gebrek aan transparantie blokkeert zowat elke poging van buitenaf om verantwoording en straf af te dwingen.

Voor Poetin is de Wagner Group dan weer een bruikbaar instrument om

bijvoorbeeld in de oostelijke Oekraïne lastige separatisten in te tomen en desnoods om te elimineren. Russische journalisten die onderzoek doen naar de Wagner Group riskeren hun leven.

In 2018 liep een team Russische journalisten in een dodelijke hinderlaag toen ze probeerden te achterhalen wat de Wagner Group in de Centraal Afrikaanse Republiek uitspookte. In hetzelfde jaar berichtte Maxim Borodin over de dood van Wagner-personeel in Syrië. Hij stierf onder verdachte omstandigheden: Borodin viel van het balkon van zijn appartement. Veel andere journalisten zijn bedreigd en lastiggevallen.

One-stop shop

'Wagner is de *one-stop shop* voor autocraten wereldwijd,' zoals veiligheidsexpert Mark Galeotti treffend schreef. Tien jaar geleden was de Wagner Group vooral een soort vaag 'slagveldspook,' gecultiveerd door Prigozjin cum suis om een voldongen feit (als machtsfactor) te creëren en een slaatje te slaan uit deze mythevorming.

Prigozjin zelf ontkende intussen iets met Wagner te maken te hebben. Op papier bestond de Wagner Group niet eens. De Russische wet verbiedt particuliere milities en huurlingenclubs. Dat maakt het – als gezegd – nóg gemakkelijker voor het Kremlin om elke betrokkenheid te ontkennen of juist om in te grijpen als dit soort groepen over de schreef gaan.

De Oekraïne-oorlog heeft dit spookachtige schaakspel overhoop gegooid. Prigozjin heeft een gok genomen die verkeerd lijkt uit te pakken. De Wagner Group is als het ware uit de kast gekomen en haar leden zijn niet langer spooksoldaten. Sterker nog, intussen koketteert Prigozjin met het Wagner-imago, een ultranationalistisch patriottisme en opende hij een blinkend hoofdkwartier in Sint Petersburg.

Borstklopperij

Pochend daagde Prigozjin de Oekraïense president Zelensky uit tot een luchtgevecht. Recentelijk financierde hij de productie van drie actiespeelfilms over Wagner-strijders in Libië en de Centraal Afrikaanse Republiek. De film *Toerist* beleefde haar première in Bangui, de hoofdstad van de Centraal Afrikaanse Republiek. Deze film draait om een groepje Russische militaire adviseurs die – uiteraard vol heroïek – gewelddadige rebellengroepen aanpakken.

En zo daagde Prigozjin ook het Russische militaire establishment uit en deed hij het voorkomen alsof alleen de Wagner Group competent was. Dat Poetin hem tolereerde, zegt volgens Galeotti iets over het feit dat inmiddels in Rusland alles draait om de oorlog: 'In dit systeem is de klinkende munt niet de roebel, maar de gunst van Poetin.'

En inderdaad had Prigozjin op het slagveld van Oekraïne iets te bieden. Zijn mannen vervulden een operationele behoefte: door aan het front Oekraïense troepen – zoals dat heet in het militaire jargon – te 'binden en slijten,' won Poetin wat extra tijd om een begin te maken met zijn deelmobilisatie van nieuwe troepen.

Dat Poetin Prigozjin in elk geval tolereerde, bleek alleen al uit het feit dat de Wagner-baas met een militaire helikopter in een gevangeniscomplex landde om nieuwe strijders te werven (de surrealistische beelden daarvan gingen de wereld rond). Zoiets doe je niet zomaar zonder toestemming van Poetin.

Kat met negen levens ?

De bloedige strijd rond Bachmoet is Wagners lakmoesproef. Duizenden strijders stierven er al als kanonnenvoer. In menselijke golven stormen ze op de Oekraïense linies af – vaak dronken of onder invloed van drugs.

Naar het nu lijkt, heeft Prigozjin dus verkeerd gegokt. In feite is de Wagner Group buiten haar eigen *comfort zone* gestapt door veel meer dan voorheen in de openbaarheid te treden. Op het slagveld en tegenover een gemotiveerde tegenstander is het veel lastiger om de mystiek van een spookachtige kracht in de schaduw te handhaven. Subversie en terreur is waar de Wagner Group altijd 'goed' in is geweest. In een serieuze conventionele oorlog wordt vechten echter een bloederige worstmachine.

Het was voor de Wagner Group wellicht effectiever geweest om in de schaduw te blijven. Nu moet Prigozjin het einde van de Oekraïne-oorlog vrezen – want daarmee verliest de Wagner Group een groot deel van haar nut voor het Kremlin.

En áls de macht rond Poetin ineenstort, zal ook Prigozjin worden meegesleurd. Niet voor niets gaf Prigozjin recentelijk al aan zich (weer) op Afrika en het Midden-Oosten te willen gaan richten. Veel lucratiever – en voor het Kremlin nog steeds een bruikbaar instrument van buitenlands beleid.

Wie weet blijkt de Wagner-baas wel degelijk die spreekwoordelijke kat met de negen levens. Onlangs liet hij weer een nieuw proefballonnetje op: een kersvers 'ideologisch leger' met wervingscentra voor de jeugd in scholen en bij sportclubs. Een kat in het nauw maakt rare sprongen.

*Militair historicus **Christ Klep** publiceert in Wynia's Week regelmatig zijn actuele analyses over oorlog en andere veiligheidskwesties.*

***Wynia's Week** verschijnt 104 keer per jaar met even onafhankelijke als broodnodige berichtgeving. De donateurs maken dat mogelijk. **Doet u mee?** Hartelijk dank!*